

забезпечення та регулювання зовнішньоекономічних відносин відповідних країн дасть можливість Україні у співробітництві з ними гарантувати пріоритет національних інтересів і уникати дій, які могли б негативно впливати на економічну, продовольчу та енергетичну безпеку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland. Bundeszentrale für Politische Bildung, Bonn, 1999. - 96 S.*
2. *BFH, 01.02.1989 - I R 74/86. URL: www.steuernetz.de/urteile/bfh/1989-02-01-i-r-74_86 (дата звернення: 28.03.2021).*
3. *Wiener Übereinkommen über das Recht der Verträge. Abgeschlossen in Wien am 23. Mai 1969. URL: <https://www.admin.ch/ch/d/sr/i1/0.111.de.pdf> (дата звернення: 28.03.2021)*

УДК 343.13

Хабло О.Ю.

*к.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального процесу*

Національної академії внутрішніх справ

КОНВЕНЦІЙНІ СТАНДАРТИ ТЛУМАЧЕННЯ ОБҐРУНТОВАНОЇ ПІДОЗРИ ЯК ПІДСТАВИ ОБРАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ

Під час застосування запобіжних заходів обмежуються основоположні права людини, які гарантовані як Конституцією України, так і нормами міжнародного права. Зокрема, під час застосування тримання під вартою обмежується право особи на свободу та особисту недоторканність, при особистому зобов'язанні чи особистій поруці – право на свободу пересування, вільний вибір місця проживання, а при домашньому арешті – і право на недоторканність житла.

Рішення про обрання запобіжного заходу має відповідати як формальним вимогам кримінального процесуального законодавства, так і засадам справедливості та верховенства права. Однією з гарантій прийняття справедливого та правового рішення щодо обрання запобіжного заходу є законодавча вимога щодо його вмотивованості та обґрунтованості.

Так, у ч. 2 ст. 177 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України вказано, що підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення, а також наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені у ч. 1 ст. 177. КПК України [1].

Таким чином, однією з підстав застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення. Хоча КПК України у другому розділі неодноразово використовує термін «обґрунтована підозра» (статті 177, 185, 190, 194, 206), проте тлумачення цього поняття кодекс не визначає. І це при тому, що обґрунтована підозра є базовою (первинною) підставою при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу.

Термін «обґрунтована підозра» є конвенційним стандартом (підпункт «с» п. 1 ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод). Відповідно до прецедентної практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) термін «обґрунтована підозра» означає, що існують факти або інформація, які можуть переконати об'єктивного спостерігача в тому, що особа, про яку йдеться, могла вчинити правопорушення. При цьому зауважується, що вимога про те, що підозра має ґрунтуватись на обґрунтованих підставах, є частиною гарантії недопущення свавільного затримання і тримання під вартою (п. 175 рішення у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» від 21 квітня 2011 року) [2].

Тобто, ЄСПЛ акцентує увагу на тому, що підозра має ґрунтуватись на фактичних даних, які можуть переконати слідчого суддю, суд (об'єктивного спостерігача) в тому, що особа, щодо якої розглядається питання про застосування запобіжного заходу, могла вчинити кримінальне правопорушення.

Підозра формулюється у письмовому повідомленні про підозру та буде вважатися обґрунтованою лише тоді, коли вона ґрунтується на відомостях, що об'єктивно пов'язують підозрюваного із вчиненням кримінальним правопорушенням. Мають бути докази, які вказують на причетність особи до вчинення кримінального правопорушення (показання свідків, потерпілих, речові докази тощо). Але, підозра не може ґрунтуватись лише на тому, що особа вчиняла в минулому кримінальні правопорушення, навіть аналогічні.

Підозра хоча і має бути обґрунтованою, проте її не варто ототожнювати з обвинуваченням. Адже запобіжний захід застосовується і для того, щоб підозрюваний, обвинувачений не перешкоджав встановленню обставин кримінального правопорушення на підставі яких буде складатися обвинувальний акт. Обґрунтована підозра вимагає меншої ваги доказів, ніж для ухвалення обвинувального вироку, однак таке переконання має бути засновано на об'єктивних фактах [3, с. 9]. Так, у справі ЄСПЛ «Мюррей проти Сполученого Королівства» від 23 жовтня 1994 року вказано, що факти, які є причиною виникнення підозри, не повинні бути такими ж переконливими, як ті, що є необхідними для обґрунтування вироку, черга якого надходить на наступній стадії кримінального провадження (п. 55) .

Питання про те, чи є підозра обґрунтованою, визначається з урахуванням усіх обставин кримінального провадження. У вказаній вище справі ЄСПЛ врахував наявність багаточисельних жертв проведення терористичної компанії, особливу складність розслідування терористичних злочинів та визнав відсутність порушення підпункті «с» п.1 ст. 5 Конвенції навіть при «мінімальному критерії обґрунтованості підозри». Хоча при цьому зауважив,

що слідчі органи не мають карт-бланш на арешт підозрюваних, причетних до тероризму (пункти 58, 59, 63) [4].

Підозра, яка на початковому етапі кримінального провадження вважалася обґрунтованою, під час подальшого досудового розслідування має підтверджуватися додатковими доказами про те, що цей злочин вчинено саме підозрюваним, що дозволить підозрі перерости у обвинувачення. А тому вимога до обґрунтованості підозри підвищуються під час прийняття рішення про продовження запобіжного заходу.

На це звертається увага у рішеннях ЄСПЛ. Зокрема, у справі «Темченко проти України» від 16 липня 2015 року вказано, що первісне затримання заявника ґрунтувалося на серйозності обвинувачень проти нього, а також на інших підставах, таких як імовірність його ухилення від слідства і суду та перешкоджання слідству. Хоча спочатку тримання заявника під вартою, можливо, було виправдане цими підставами, після спливу певного проміжку часу суди були зобов'язані надати більш чіткі підстави для продовження тримання під вартою. Проте вони неодноразово посилялися на ті ж підстави і не надавали жодних конкретних відомостей (п. 116) [5].

Таким чином, якщо не має обґрунтованої підозри, тобто не має підстав вважати, що особа вчинила кримінальне правопорушення, то, запобіжний захід не застосовується. При відсутності обґрунтованої підозри навіть наявність ризиків перешкоджання кримінальному провадженню не повинно впливати на прийняття рішення суду про відмову у застосуванні запобіжного заходу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text> (дата звернення: 01.04.2021).
2. Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява № 42310/04) : рішення ЄСПЛ від 21 лип. 2011 року. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683 (дата звернення: 01.04.2021).
3. Настільна книга професійного судді (кримінальне провадження). Н.О. Марчук, В.В. Касько, Р.О. Куйбіда, М.І. Хавронюк та ін./за ред. Н.О. Марчук. К.: «Арт-Дизайн», 2015. 248 с.
4. Справа «Murray проти Сполученого Королівства» (Заява № 14310/88) : рішення ЄСПЛ від 28 жовт. 1994 р. HUDOC. European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57895%22%5D%7D> (дата звернення: 01.04.2021).
5. Справа «Темченко проти України» (Заява № 30579/10) : рішення ЄСПЛ від 16 лип. 2015 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a83 (дата звернення: 01.04.2021).